

Az OEE székháza és székhelyei 1867–1975

Kapcsolódási pontok, az emlékezet helyei és városi terek

Az 1886-ban átadott székház az Erdészeti Lapok és a könyvtár mellett az OEE történetének legfontosabb sűrűsödési pontja, s egyben olyan színhely, amely sokrétű társadalomtörténeti és kultúrtörténeti elemzések alapjául szolgálhat. Az a tény, hogy a Budapestre költözést követően tizenöt évvel az egyesület elég anyagi erővel és jelentőséggel rendelkezett ahhoz, hogy kétemeletes, reprezentatív székházat építtessen a főváros 19. század végén formálódó kormányzati negyedében, jelzi, hogy az egyesület megtalálta a helyét a korszak közéletében.

A székházépítés és berendezés folyamata olyan kapcsolati hálót rajzolt ki, amelyben az egyesület tagjaihoz, a tagság által felhalmozott tőkéhez, az egyesület tisztségviselőihez kapcsolódnak a korabeli közélet és gazdasági élet kiemelkedő szereplői, a fővárosi közigazgatás működése, s amelyben tükröződik a fával kapcsolatos teljes ellátási lánc, a technológiai és mérnöki innováció helyszínei, a természetkép, a városi iparosok és építőipari munkások hálózatai.

Az elmúlt évtizedek egyesülettörténeti kutatásaiból (lásd például <http://clairandcurtis.com/wagner/alapitok/index.html>) jól ismert, hogy az eredeti elképzelések szerint az épület az egyesületnek, bérlőknek és múzeumnak is helyet adott, illetve adott volna, s ezek a törekvések újabb hálózatokat hoztak létre.

A helyszín városon belüli elhelyezkedésén és a bérlőkön keresztül vizsgálhatóvá válik a térhasználat és az ehhez kötődő hierarchiák is. A terek, tárgyak, személyek és anyagi erőforrások ezen kapcsolattrendszerének elemzése önálló tanulmányt, sőt kutatási programot igényel. Egy ilyen kutatás nem csak gazdagítaná a jelenleg *Szívós Erika* és *Nagy Ágnes* nevéhez köthető budapesti mikrotörténeti kutatásokat, de interdiszciplináris tenné, és így módszertanilag meg is újítaná azokat.

A Wagner Károly Könyvtárban őrzött, az Erdészeti Lapok előző számában is említett forrás- és cikkgyűjtemény, és a kutatómunkát dokumentáló iratokból egyértelmű, hogy az Alkotmány és a Honvéd utcák sarkán álló épület több, a történészek érdeklődésére számot tartó kutatási témánál és szakmai kihívásnál.

Az Alkotmány utcai székházhoz fűződő jogok elvesztése meghatározó

veszteségmenny volt az egyesületi közösség számára. Az egyesület anyagi alapjának és önállóságának elvesztését is jelentette, valamint a háború utáni bizonytalanság, és helykeresés elhúzódsát hozta.

A jogok visszaszerzésére irányuló törekvések ma közösségformáló jelentőségűek. Az egyesület 1948 és 1953 között több fokozatban veszítette el a székházat. Az egyesület vezetése 1949-ben komoly erőfeszítéseket tett azért, hogy az épületben működhessen tovább, majd a rendszerváltást megelőző évektől kezdve többször fordult az igazságszolgáltatáshoz.

Az érvek nem arra a ma Alaptörvényben rögzített álláspontra alapoztak, miszerint az 1944 márciusa és 1990 áprilisa között született döntések szuverenitással nem rendelkező államban születtek, s nem is a 20. század legellentmondásosabb kérdésére, a kárpótlási igényre, illetve a vagyon-visszaszolgáltatásra, hanem arra, hogy az 1953-as döntés a korabeli jogszabályoknak nem felelt meg, tehát azt már az 1950-es években működő bíróságoknak is érvényteleníteniük kellett volna.

A székház kérdése az OEE mint közösség egyik érzelmi alapját jelenti. A helyszínhez és a tér képzetéhez kötődő érzelmekben emlékezet, az állam-állampolgári kapcsolatot illető elvárások rendszerváltás utáni változásai, valamint a jogállamiság és egyesületi lét közötti viszony 20. századi története sűrűsödik.

A székház a 20. század első felében olyan, a magyarországi erdőgazdaság szempontjából meghatározó, s további kutatást igénylő eseményeknek is helyszíne volt, mint *Kaán Károly* 1923. decemberi megbuktatása, vagy az 1935-ös erdőtvény előkészítése.

Közismert, hogy *Bedő Albert* az épületben lakott, *Tasnády Gyula* szerepéről pedig korábban a háborús évek kapcsán már írtam. Az Alkotmány utca 6. igen sokak számára volt szolgálati vagy bérelt lakhely.

A lakók és bérlők életébe kevés levéltári dokumentum enged betekintést. 1941-től a zsidónak nyilvánítottak elkülönítése, majd a háború után az igazoló eljárások, a tulajdonjogi káosz, lakáshiány a lakáshivatali ügyintézés és a rezsim metszéspontjában formálódó lakáshivatali ügyintézés indokolja, hogy miért éppen az 1940–49 közötti időszakból maradt fenn a lakókat nyilvántartó könyv.

A nyilvántartásból az irodát bérlő vállalkozások, illetve az 1945-től beköltöző hivatalok listája nem tűnik ki, a forrásból azonban számos, egyébként kevésbé látható alkalmazottról és menekülőről kapunk pillanatképet.

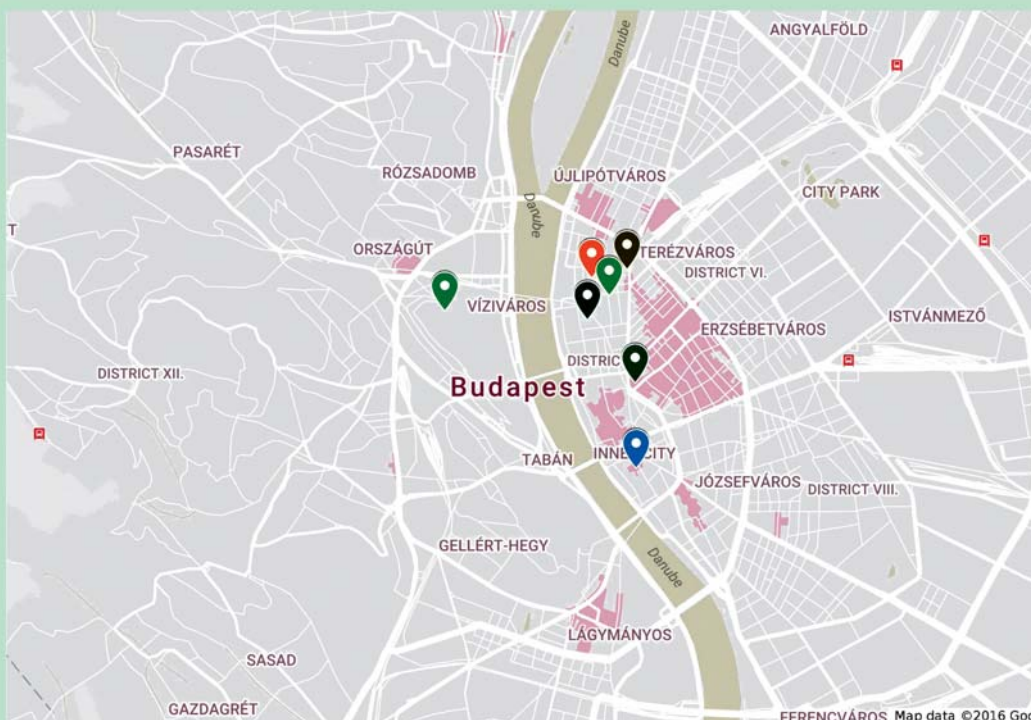
A nyilvántartásban előforduló legkorábbi lakó *Prichradny Mária* és főbérlő szerepkörben feltűnő férje, *Leboczky János* erdőtiszt voltak, akik 1912 márciusában költöztek be. A család gyorsan gyarapodott, a következő évtizedekben született Lehoczky családtagok közül tucatnyian töltöttek hosszabb-rövidebb időt az Alkotmány utca 6. szám alatt, többnyire 1935 és 1942 között. A család nőtagjai között egy virágkötőnőt és számos háztartásbelit találunk, míg a férfiak közlelebbről meg nem nevezett beosztású tisztviselők voltak. A bejegyzésekből az is kiderül, hogy a második világháború során a család szétszóródott. Többen Berlinbe távoztak, Janka, a virágkötő neve után beregszászi címe lett bejegyezve, László sorsa 1944 végén ismeretlen volt, az egyik Lipótútváron született Lehoczky Jánosné pedig Karoly Varyba ment.

A nagykorósi Papp család 1944 novemberében és 1945 januárja között tartózkodott a székházban, nevük mellett kimondottan a „menekült” megnevezés szerepel. Őket valószínűleg a bombatalálat dobta tovább az ostrom kellős közepén. A nyilvántartás szerint visszamentek Nagykőrösre. A nyilvántartási könyv kiköltözés utáni címet feltüntető rovata tucatnyi esetben tartalmazza az „ismeretlen” szót. Ezek közül több minden bizonytalansággal tragédiára

Az Országos Erdészeti Egyesület székhelyei 1867-1970

Székhelyek 1886-1970

1. Bécsi kapu tér 1867 - 1876.
2. Hold u. 21. 1876 - 1886.
3. Alkotmány u. 6. 1886. augusztus-1949. január
4. Bajcsy-Zsilinszky út 72. I. emelet 1949. március - 1951. szeptember
5. Nyáry Pál u. 9 1951. szeptember-1957. január
6. Szabadság tér 17. 1957-1970
7. Anker köz

utal. Halálesetről két esetben értesülünk, ezek a dátumból ítélve közvetlenül nem függték össze háborús cselekménnyel. Az Alkotmány utca lakói között az 1940-es években „törvénytelenként” nyilvántartott cselédlánnyal, portással, valamint háztartásbeli nők és állami tisztviselő férfiak tucatjaival találkozunk, akik az ország számos különböző pontjáról érkeztek, sok esetben a fővárosban maradtak, máskor az országhatár felé vették az irányt. Az utolsó lakók 1949. március elején hagyták el a házat. Ezt követően az OEE a székhelyül szolgáló épületekben maga is alkalmi volt.

A 20. század közepén a néhány évenként, majd évtizedenként zajló költözések nem új egyesületi igényekhez, hanem az állami döntéshozók akaratahoz kötődtek. A székhelyeket a fővárosba költözéstől az 1970-es évekig Budapest térképén feltüntetett ábrán látható, hogy azok mindvégig a belvárosban maradtak. Eből tehát nem látszik státuszvesztés.

Amint azonban azt a közelmúltban megindult intézményköltöztetési hullám kapcsán is láthatjuk, a költözések mindannyiszor a pótolhatatlan iratanyag és a könyvtári állomány, valamint a nagy értékű bútorok sérülésének veszélyével jártak. Ugyanígy következményekkel járt a helyhiány is. Ez a veszély valósággá is vált, az évtizedek során a 19. századi iratanyag nagy része valószínűleg megsemmisült, valamint a tróféagyűjtemény is elkallódott.

A székházzal kapcsolatos erőfeszítések idején, 1949 márciusa és 1951 szeptembere között egy Alkotmány utcához közeli helyszínen, a város közlekedésében jelentős Bajcsy-Zsilinszky út 72. szám első emeletén volt a székhely. Ezt követően a jóval félreesőbb Nyáry Pál utca volt az újabb átmeneti helyszín. A forradalom utáni költözés indoka az egyesületi levéltár dokumentumaiból nem derül ki. Feltehetően kormánydöntés volt, hogy az MTESZ gyakoroljon szorosabb ellenőrzést az alá tartozó egyesületek fölött.

Ez a törekvés a Szabadság tér politikai térképének átalakításával. A tér 1920-ban a revizionizmus szimbolikus terének számított, amit az itt elhelyezett köztéri szobrok jelképeztek. A téren 1946-tól állt a szovjet katonai emlékmű. Az 1950-es években a Magyar Dolgozók Pártja és személyesen Rákosi Mátyás által használt hivatali helyiségek, valamint a hírszerzés épületeinek védhetősége érdekében a tér alá bunkerrendszer került. Az újabb átalakítást éppen a Rákosi-korszak legfontosabb épületeinek közelsége, valamint az indíthatta el, hogy a forradalom alatt a téren álló, családot ábrázoló Kisfaludi Strobl szobrot felrobbantották, mivel az Sztálin születésnapja alkalmából készült. A Szabadság tér 17. a Magyar Televízió és a MTESZ székháza lett. Ezen költözésről több dokumentum maradt fenn. Ezek azt mutatják, hogy az OEE vezetése megpróbált az eredetihez

képezt több helyet kialakítani, ez azonban nem járt sikerrel. Az 1970-es költözés újra komoly feladatot jelentett. Jóllehet az Anker köz a Szabadság tértől csak néhány perc séta, ismét szinte lehetetlen feladat volt minden értéket megőrizni.

Székház, tér és emlékezet kapcsolata az OEE történetének egyik legfontosabb dimenziója, s ez az egyesület történetének legalaposabban dokumentált aspektusa. A már elvégzett levéltári munkára alapozva a székházzal kapcsolatos térbeli, materiális és társadalmi hálózatok, valamint a 20. századi költözések hátterének, helyszíneinek és lefolyásának kutatása olyan kérdések, amelyek megválaszolása gazdagíthatják az egyesület közösségének emlékezetét, s egyben a történetírás iránt érdeklődők figyelmét az egyesületre irányíthatják rá.

Balogh Róbert

történész, MTA BTK
Történettudományi Intézet

Felhasznált irodalom:

- Nagy Ágnes: Harc a lakáshivatalban. Politikai átalakulás és mindennapi érdekérvényesítés a fővárosban, 1945–1953. Korall, 2013.
- Schweighardt Ottó: Epilógustervezet az OEE Székház Per 2000–2002 című kötethez, Erdészeti Lapok 2016. 314–317.
- Szívós Erika: Az öröklött város – Városi tér, kultúra és emlékezet a 19–21. században, BFL, 2014.
- Tabajdi Gábor– Ungváry Krisztián: Budapest a diktatúrák árnyékában, Jaffa, 2012. 🌿